

УДК 657.471:622.7.002

Бондарчук О.М.,
к.т.н., доцент кафедри економіки,
організації та управління підприємствами
Голобородько Б.Ю.,
Криворізький економічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ КРИВБАСУ ШЛЯХОМ ОПТИМІЗАЦІЇ ЇХ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ

Bondarchuk O.M.,
Cand. Sci. (Engineering), associate professor of the Department
of Economics, Organization and Management of Enterprise
Goloborodko B.Y.,
Kryvyi Rih Institute of Economics
SHEI "Kryvyi Rih National University"

INCREASING THE EFFICIENCY OF KRYVYI RIH MINING AND ORE-DRESSING ENTERPRISES BY OPTIMIZING PRODUCTION COSTS

Постановка проблеми. Одним з основних завдань суб'єктів господарювання в сучасних ринкових умовах у відповідності з Державною програмою активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки, затвердженою постановою Кабміну України №187 від 27.02.2013 р., є підвищення ефективності своєї діяльності, що забезпечить загальне підвищення конкурентоспроможності підприємства [1]. Ефективність діяльності підприємства характеризується відношенням ефекту (отриманого результату) до вартості витрачених ресурсів, що були понесені на його отримання. Виходячи з цього, необхідно зазначити що процес визначення та оптимізації витрат займає провідне місце у забезпеченні фінансової стійкості, так як є основним внутрішнім резервом для цього. Особливості обліку та визначення собівартості продукції залежать від особливостей виробничого процесу, на основі якого обирається певний спосіб калькулювання.

Важливу увагу слід приділяти аналізу собівартості залізорудної продукції гірничо-збагачувальних підприємств для визначення можливості її оптимізації з урахуванням якісних показників та формування ціни, що забезпечує відповідний рівень ефективності. Саме таку мету переслідують і гірничо-збагачувальні підприємства Кривбасу. Це дає можливість підприємствам реалізувати поставлені у рамках «Стратегічного плану розвитку м. Кривий Ріг до 2015 року» екологічні та соціальні програми [2].

Одним із основних напрямків ефективного господарювання в сучасних умовах є успішно продумана та налагоджена система управління витратами, які повинна бути орієнтована на галузеві особливості підприємства. Неадекватно обрана та налагоджена система обліку витрат може привести до небажаних наслідків. Актуальність дослідження визначається необхідністю діагностики особливостей процесу формування витрат на гірничо-збагачувальних підприємства та пошуку раціональних способів його оптимізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання основ сутності, класифікації та управління витратами підприємства є предметом уваги багатьох науковців та практиків. Дослідженням цих питань займаються як зарубіжні, так і вітчизняні фахівці: Н. Іванюта, Ф. Бутинець, Т. Войтенко та ін.. Але маючи за основу загальні наукові підходи у вирішенні питань оптимізації витрат підприємства, залишаються недостатньо розглянутими і

вимагають додаткових досліджень специфічні механізми формування витрат, їх контролю, пошук резервів зниження для конкретних підприємств.

В результатах досліджень відзначено, що головними показниками ефективної діяльності підприємства, є прибуток та рентабельність. Важливим фактором впливу на їх величину є зміна витрат на виробництво та собівартість продукції. Якщо зміна обсягів виробництва та реалізації продукції прямо впливає на розміри виручки від реалізації, і в результаті на ефективність діяльності, то зв'язок між розміром отриманого прибутку та рівнем витрат та рівнем витрат та собівартості продукції є оберненим [3]. Однак цей фактор перебуває під впливом багатьох інших чинників. Серед них можна виділити різні залежно від галузі економіки, в якій здійснює діяльність суб'єкт господарювання, однак основними є рівень витрат на сировину та матеріали, витрати на заробітну плату та соціальні відрахування, витрати на енергію технологічну та ін. [4].

При виборі методу обліку витрат повинні враховуватися особливості виробничих процесів гірничо-збагачувальних підприємств Кривбасу, основними з яких є: великі обсяги виробництва, попередільна структура виробничого процесу, велика відстань окремих виробничих підрозділів один від одного, велика матеріалоємність та енергоємність виробництва, можливість реалізації на зовнішньому ринку продукції переділів як повноцінного товару [5].

Попередільному методу особливу увагу у своїх дослідженнях приділяє Бутинець Ф.Ф., зазначаючи що вагоме місце у формуванні собівартості належить напівфабрикатам [6]. Аналітичний облік витрат на виробництво можна здійснювати за об'єктами калькулювання, що є перевагою даного методу. При цьому вважається, що попередільний метод є досить складним та трудомістким, що потребує додаткового обліку витрат, як за переділами, так і за різними видами продукції [7].

Основними способами виживання і підтримки конкурентоспроможності підприємств гірничо-збагачувальної галузі вважають підтримання певного рівня і нарощування обсягів виробництва, а також відтворення та розширення виробничих потужностей [8]. Однак поряд з цим необхідність пошуку резервів зменшення виробничих витрат може стати запорукою підвищення ефективності діяльності.

Важливим аспектом калькулювання собівартості продукції гірничо-збагачувальних підприємств є порядок розподілу загальногвиробничих витрат, особливості якого визначаються характером технологічного процесу та організаційною структурою підприємств галузі [9]. Основною проблемою при розподілі є недостатність оперативного обліку, що полягає в тому, що повні дані про фактичні витрати у виробничих підрозділах можуть бути отримані в бухгалтерії через місяць після звітного. Ці дані на момент їх отримання будуть застарілими і не дозволять оперативно аналізувати виробничі процеси в підрозділах і, відповідно, приймати управлінські рішення щодо подолання проблем [10].

Постановка завдання. В сучасному економічному становищі облік витрат на виробництво і формування собівартості продукції є актуальною проблемою для підприємств гірничо-збагачувального комплексу. Зменшення та оптимізація витрат дозволяє підприємству отримувати більше прибутку від своєї діяльності, або ж мати значні конкурентні переваги на ринках збуту. У процесі оптимізації собівартості основним аспектом є підвищення ефективності виробництва та збереження якості продукції, що свідчить про зростання продуктивності праці, економію матеріально-сировинних і паливно-енергетичних ресурсів, поліпшення використання основних засобів. Тому метою досліджень стало виявлення можливості оптимізації витрат при виробництві залізорудної продукції.

Для досягнення мети вирішувалися наступні завдання:

- проведення порівняльного аналізу витрат на виробництво та собівартості різних видів продукції підприємств гірничо-збагачувальних підприємств Кривбасу;
- визначення впливу якісних показників продукції на рівень її собівартості та ціну;
- виявлення резервів зниження витрат на виробництво продукції.

Об'єктом дослідження стали виробничі витрати, а предметом – пошук організаційних заходів щодо оптимізації їх величини для гірничо-збагачувальних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними підприємствами Криворізького залізорудного басейну, що займаються переробкою сирової руди методами збагачення та окускування є Північний гірничо-збагачувальний комбінат (ПівнГЗК),

Центральний (ЦГЗК), Південний (ПівдГЗК), Інгулецький (ІнГЗК), та гірничий департамент АрселорМіттал Кривий Ріг (АМКР). Підприємства гірничо-збагачувального комплексу Кривбасу займаються виробництвом та реалізацією наступних видів продукції: концентрат товарний, окатиші та агломерат. Аналіз собівартості концентрату товарного за 2009-2012 рр. наведений у табл. 1.

Таблиця 1

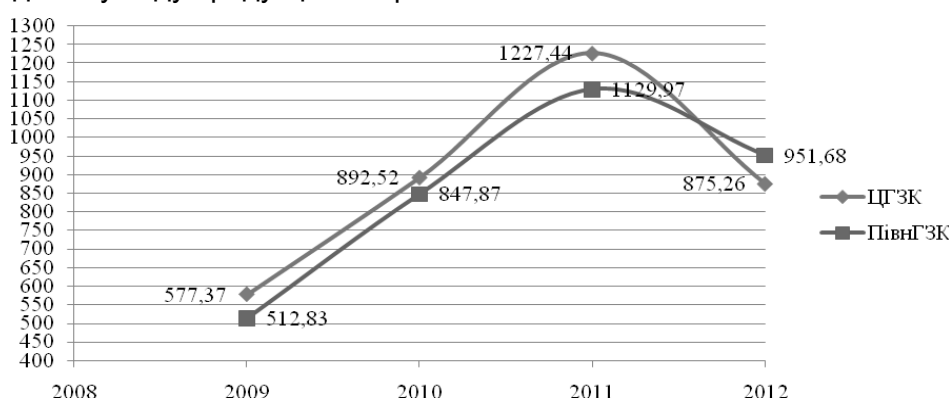
Динаміка зміни собівартості товарного концентрату, грн.

Концентрат товарний	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Абсолютне відхилення	
					2012/2009 рр.	2012/2011 рр.
ЦГЗК	372,07	650,43	957,74	727,79	355,72	-229,95
ПівнГЗК	287,00	548,21	870,74	620,57	333,57	-250,17
ПівдГЗК	256,62	640,61	1011,56	732,81	476,19	-278,75
ІнГЗК	386,77	613,43	1030,47	743,34	356,57	-287,13

Джерело: складено авторами на основі [11]

Тенденцію зміни собівартості концентрату товарного можна охарактеризувати наступним чином: за 2009-2011 рр. спостерігалось її збільшення, а на кінець 2012 р. - зменшення. Відповідно до наведених даних, у 2009 році найбільша собівартість товарної продукції була на ІнГЗК і склала 386,77 грн./т, 2010р - ЦГЗК (650,43 грн./т), 2011р. - ІнГЗК (1030,47 грн./т). а 2012 р. найбільша собівартість концентрату спостерігалась на ПівдГЗК, що склала 732,81 грн./т.

Виробництвом окатишів в регіоні займаються два підприємства: ЦГЗК та ПівнГЗК. Динаміка зміни собівартості показана на рис. 1. У 2009-2011 рр. ПівнГЗК має нижчу собівартість по даному виду продукції ніж ЦГЗК.

Рис. 1 - Динаміка зміни собівартості окатишів (грн.) у 2009-2012 рр. на ЦГЗК та ПівнГЗК

Джерело: сформовано авторами на основі [11].

Основна кількість товарного агломерату виробляється на ПівдГЗК. Собівартість агломерату у 2009 р. склала 421,7 грн./т, 2010 р. вона збільшилась на 223 грн., до 644,7 грн./т. У 2011 р. собівартість агломерату склала 996,3 грн./т, тобто збільшилась у порівнянні з 2010 р. на 315,6 грн./т. У 2012 р. собівартість 1 т агломерату зменшилась на 277,16 грн., до 719,14 грн.

Виходячи з того, що виробництвом товарного концентрату займаються всі представлені в регіоні гірничо-збагачувальні комбінати, подальші дослідження для порівняння, виявлення можливого скорочення витрат та інших резервів підвищення ефективності виробництва доцільно зосередити саме на даному виді продукції.

Різна собівартість концентрату на різних підприємствах обумовлена особливостями технології видобування залізної руди, підготовки та її збагачення. І не лише собівартість (Св) визначає ціну (Ц) продукту, а й її якісні властивості – така як вміст заліза (табл. 2).

Таблиця 2

Співвідношення якості, собівартості та ціни концентрату

Підприємство	Вміст заліза, %	2009 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.	
		Св 1т, грн.	Ц 1т, грн.	Св 1т, грн.	Ц 1т, грн.	Св 1т, грн.	Ц 1т, грн.	Св 1т, грн.	Ц 1т, грн.
ІнГЗК	65,35	386,77	408,91	613,43	608,31	1030,47	1037,04	727,79	740,42
ПівдГЗК	66	256,62	259,02	640,61	628,7	1011,56	1013,42	620,57	738,58
ПівнГЗК	68,4	278,43	291,06	548,21	525,49	870,74	860,86	732,81	944,65
ЦГЗК	66,6	372,07	363,91	650,43	642,35	957,74	959,85	743,34	875,26

Джерело: складено авторами на основі [11]

Як видно найвищий рівень вмісту заліза для даного виду продукції становить 68,4%. Проте, шляхи досягнення даного показника є недостатньо ефективними, адже за рахунок збагачення руди та підвищення в концентраті вмісту заліза підвищується його собівартість, що є негативною тенденцією в діяльності підприємств та потребує пошуку резервів зниження собівартості з одночасним підвищенням якості продукції. Аналізуючи якість та ціну концентрату у 2012 р. (рис. 2), варто зауважити, що найбільш ефективною є діяльність ПівнГЗК, а для ІнГЗК співвідношення ціна-якість (особливо в 2011 році) є недосконалим.

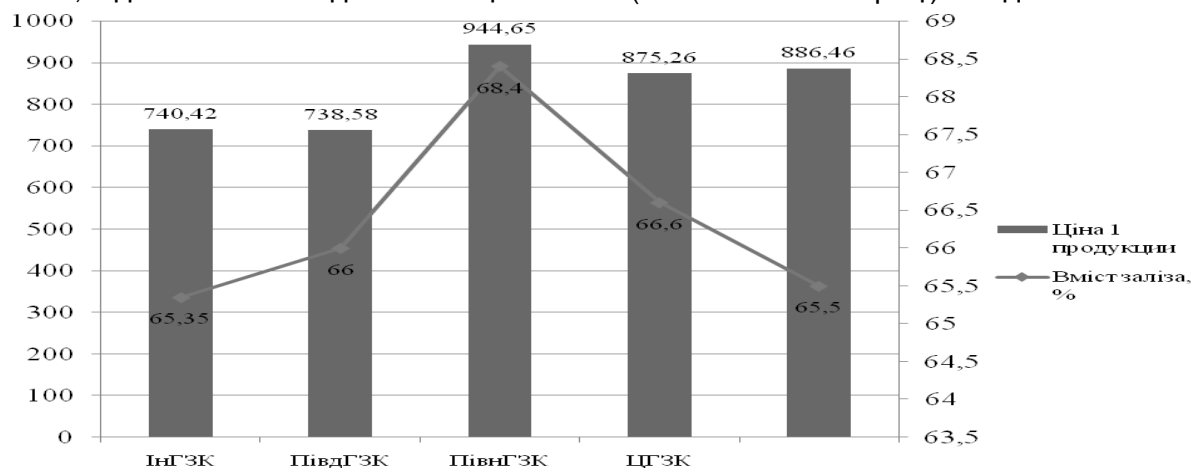

Рис. 2 - Вміст заліза та ціна 1 т концентрату (грн.) у 2012 р.

Джерело: сформовано авторами на основі [11]

Випадки, коли ціна товару є нижчою ніж його собівартість, є негативним проявом в діяльності будь-якого підприємства. Так, ПівдГЗК реалізовував у 2010 р. свою продукцію за ціною 628,7 грн. за тону при собівартості – 640,61 грн.; ПівнГЗК реалізовував концентрат за ціною 525,49 та 860,86 грн. при витратах на виробництво 548,21 та 870,74 грн. відповідно у 2010-2011 рр.; ЦГЗК за 2009-2010 рр. реалізовував товарний концентрат нижче собівартості.

Виробництвом концентрату товарного на території Дніпропетровської області також займається гірничий департамент ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» (табл. 3).

Таблиця 3

Виробництво концентрату на АМКР

Період	Обсяг виробництва		Питома вага у загальному обсязі виробництва, %	Собівартість 1т, грн.
	тонн	тис. грн.		
2010 р.	1804007	1250420,3	5,5	693,13
2011 р.	2835021	2490417,4	8,6	878,45
2012 р.	2172729	1490409,9	5,2	685,96

Джерело: складено авторами на основі [11]

Питома вага концентрату товарного у загальному обсязі виробництва на АМКР є значно меншою (5-9%) ніж на гірничо-збагачувальних комбінатах регіону (понад 20%), з середнім вмістом заліза 65,5%. Варто зазначити, що в 2009 р. АМКР не займався виробництвом концентрату товарного, що не дозволяє в повній мірі провести аналіз динаміки цін та собівартості продукції у порівнянні з підприємствами ГЗК.

Проаналізувавши залежність собівартості концентрату на весь обсяг продукції та на 1 т (табл. 4), встановлено, що для всіх підприємства питома собівартість збільшилася в 2-3 рази.

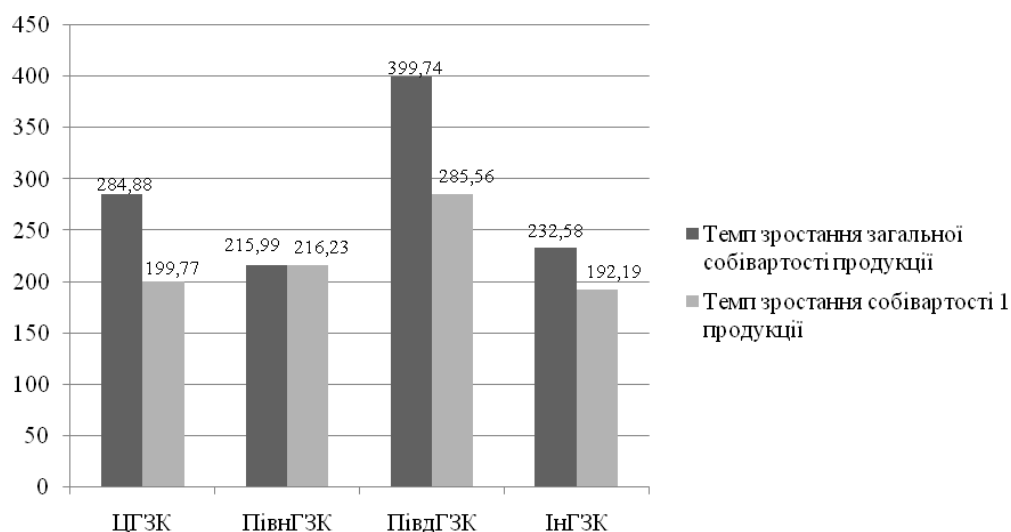
Таблиця 4

Зведена таблиця собівартості концентрату по гірничо-збагачувальним підприємствам у 2009 та 2012 рр.

Підприємство	ЦГЗК		ПівнГЗК		ПівдГЗК		ІнГЗК	
	2009 р.	2012 р.	2009 р.	2012 р.	2009 р.	2012 р.	2009 р.	2012 р.
Собівартість загальна, млн. грн.	1001,15	2852,09	1079,27	2331,16	1634,03	6531,91	4342,49	10099,67
Собівартість 1т, грн.	372,07	727,79	287,00	620,57	256,62	732,81	386,77	743,34

Джерело: складено авторами на основі [11]

Зростання загальної собівартості продукції залежить від двох факторів: обсягу продукції та собівартості 1 т продукції. Для визначення впливу собівартості продукції, порівнювали темпи зростання собівартості одиниці продукції та загальної собівартості (рис. 3).

Рис. 3. Порівняння темпів зростання собівартості за 2009 та 2012 рр.

Джерело: розробка авторів

На ПівнГЗК, зростання собівартості 1 т продукції та загальної собівартості майже однакове (216,23 та 215,99%), в той час як для інших підприємств характерне перевищення темпів зростання загальної собівартості продукції, що викликане збільшенням обсягів виробництва продукції за відповідний період.

З використанням факторного аналізу є можливість визначення впливу зміни собівартості 1 т продукції на розмір загальної собівартості продукції. Для проведення аналізу використовували дані табл. 5.

Вплив зміни собівартості 1 т продукції та обсягу виробництва наведений у табл. 6.

Таблиця 5

Вихідні дані для проведення факторного аналізу

Підприємство	Св 1 т продукції, грн.		Св заг., тис. грн.		Δ Св заг.	I _{Св} 1 т
	2011р.	2012р.	2011р.	2012р.		
ІНГЗК	1030,47	743,34	14548145,9	10099671,2	-4448474,7	0,7214
ПівдГЗК	1011,56	732,81	8919127	6531902	-2387225	0,7244
ПівнГЗК	870,74	620,57	2935163,2	2331157,3	-604005,9	0,7127
ЦГЗК	957,74	727,79	3707803,42	2852088,76	-855714,66	0,7599

Джерело: розробка авторів

Таблиця 6

Вплив факторів на зміну загальної собівартості продукції, тис. грн.

Підприємство	За рахунок зміни собівартості 1 т ($\Delta C=C_1-C_1^*I_{Св}$)	За рахунок зміни обсягу виробництва ($\Delta C=C_1/I_{Св}-C_0$)	Сума
ІНГЗК	-3900427,497	-548047,203	-4448474,7
ПівдГЗК	-2485080,33	97855,3302	-2387225
ПівнГЗК	-939724,2771	335718,3771	-604005,9
ЦГЗК	-901153,4561	45438,79608	-855714,66

Джерело: розробка авторів

Відповідно до проведених розрахунків, варто зауважити що зменшення собівартості концентрату товарного викликано перш за все зменшенням собівартості одиниці продукції. Така тенденція характерна для кожного з проаналізованих підприємств, що може бути спричинено зменшенням вартості використаних ресурсів. Згідно значення індексу зміни собівартості 1т продукції, його зменшення на ІНГЗК є найменшим, що може бути викликано особливістю технологічного процесу, що використовується на підприємстві. Зменшення собівартості концентрату товарного на -548047,203 тис. грн. було викликано зменшенням обсягів виробництва ІНГЗК за звітний період, особливо враховуючи, що інші підприємства збільшили обсяги виробництва.

Проаналізувавши структуру собівартості концентрату товарного на ІНГЗК за 2009-2012 рр. (табл. 7) виявили, що найбільшу частку в собівартості займають енергетичні ресурси (до 36% в 2011 році).

Таблиця 7

Структура витрат на виробництво концентрату товарного за 2009-2012 рр. на ІНГЗК

№ з/п	Склад витрат	Частка в загальній собівартості реалізованої продукції, %			
		2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	Сировина і основні матеріали	19,75	61	4,82	4,5
2	Допоміжні матеріали	5,45		14,21	13,86
3	Енергетичні ресурси	25,77	x	35,77	32,09
4	Амортизація	12,47	x	9,41	8,63
5	Заробітна плата	8,94	9	6,7	
6	Відрахування на заробітну плату	x	3	2,54	
7	Послуги зі сторони	7,58	x	11,27	12,02
8	Податки та збори	x	3	3,42	x
9	Інші витрати	9	14	0,27	4,36
10	Адміністративні витрати	x	x	1,82	x
11	Витрати на збут	11,04	10	9,77	9,96
12	Паливо	x	x	x	4,83

x – відсутні відомості про величини.

Джерело: складено авторами на основі [11]

Складність аналізу динаміки структури собівартості полягає у наявності різної інформації. Так, за 2010 р. питома вага сировини та матеріалів складає 61 %, в той час як не відображені енергетичні ресурси, паливо та послуги зі сторони, що мали місце при виробництві продукції, але скоріш за все віднесені саме в дану статтю витрат. Враховуючи це, більш детально проаналізували 2011-2012 рр., результати чого представлені в табл. 8.

Таблиця 8

Динаміка структури собівартості за 2011-2012 рр. на ІНГЗК

№ з/п	Склад витрат	2011 р.		2012 р.		Відхилення 2012/2011 рр.	
		%	грн.	%	грн.	грн.	п.с.
1	Сировина і основні матеріали	4,82	49,67	4,5	33,45	-16,22	-0,32
2	Допоміжні матеріали	14,21	146,43	13,86	103,03	-43,4	-0,35
3	Енергетичні ресурси	35,77	368,6	32,09	238,54	-130,06	-3,68
4	Амортизація	9,41	96,97	9,75	72,48	-24,49	0,34
5	Заробітна плата з відрахуваннями	9,24	95,22	8,63	64,15	-31,07	-0,61
6	Послуги зі сторони	11,27	116,13	12,02	89,35	-26,78	0,75
7	Податки та збори	3,42	35,24	x	x	x	x
8	Інші витрати	0,27	2,78	4,36	32,41	29,63	4,09
9	Адміністративні витрати	1,82	18,75	x	x	x	x
10	Витрати на збут	9,77	100,68	9,96	74,04	-26,64	0,19
11	Паливо	x	x	4,83	35,9	x	x
12	Разом	100	1030,47	100	743,34	-287,13	-

Джерело: розробка авторів

Зменшення собівартості 1 т концентрату товарного на 287,13 грн. є позитивною тенденцією в діяльності підприємства, що вплинуло на всі статті витрат. Відзначимо, що витрати на збут зменшились на 26,64 грн., проте їх питома вага збільшилась з 9,77 до 9,96%. Схожа тенденція притаманна й послугам зі сторони, що збільшились на 0,75%, проте у вартісному виразі зменшились на 26,78 грн. Найбільшої зміни зазнали енергетичні ресурси, вартість яких на 1 т концентрату зменшилась на 130,06 грн., або 3,68%. Дана зміна може бути викликана зменшенням вартості енергоносіїв для підприємства, або ж використанням більш дешевих енергетичних ресурсів. Інші витрати збільшились на 29,63 грн., з 0,27 до 4,36% у структурі собівартості. Це може бути викликано тим, що сюди були віднесені адміністративні витрати або податки та збори, що в 2012 р. не відображені окремою статтею витрат, проте присутні на виробництві. Амортизація устаткування зменшилась з 96,97 до 72,48 грн., проте в її частка в структурі собівартості зросла на 0,34%.

Необхідність зменшення собівартості 1 т концентрату в найближчі роки є необхідною умовою, що дозволить як аналізованим підприємствам, так і галузі в цілому вийти з кризового стану та зробити значний крок у вирішенні таких цілей як збільшення величини прибутку та підвищення ефективності своєї діяльності.

Для гірничо-збагачувальних підприємств основними характерними напрямки оптимізації собівартості можуть бути наступні:

1) Зменшення вартості енергетичних ресурсів, що займають найбільшу питому вагу в собівартості продукції. Цього можна досягти за рахунок пошуку більш дешевих джерел енергетичних ресурсів, зміни технологічних процесів що дозволить використовувати більш дешеві джерела енергії або зміни режиму роботи підприємства;

2) Зменшення частки послуг зі сторони, за рахунок заміни їх власним виробництвом;

3) Зменшення витрат на збут, за рахунок зміни схеми поставки.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, проведення порівняльного аналізу витрат на виробництво та собівартості різних видів продукції підприємств гірничо-

збагачувальних підприємств Кривбасу, аналізу їх динаміки, структури та співзалежності витратних, цінових та якісних показників діяльності гірничо-збагачувальних підприємств Кривбасу дозволило виявити резерви зменшення витрат на виробництво залізорудної продукції, що займають найбільшу частку в собівартості. При цьому необхідно зазначити, що вищеперераховані напрямки оптимізації є лише короткостроковими, адже підприємства галузі потребують значних капітальних вкладень, що дозволять змінити обладнання та технології. Такий крок потребує значних коштів та призведе до збільшення частки амортизації в собівартості, проте за рахунок зменшення інших статей витрат та підвищення якості продукції, дане рішення буде мати позитивний ефект.

Перспектива наступних досліджень даного питання полягає у визначенні подальших резервів оптимізації собівартості продукції підприємств, шляхом зміни та удосконалення методів калькулювання, побудови дієвої програми реорганізації підприємств та визначення шляхів оновлення та модернізації основних засобів, що дозволить підвищити ефективність їх господарювання.

Література

- 1) Державна програма активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки: затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2013 р. № 187 [Електронний ресурс]: Постанова 187-2013-п / Кабінет Міністрів України. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/187-2013-%D0%BF>.
- 2) Стратегічний план розвитку міста Кривого Рогу до 2015 року: затверджений рішенням міської ради від 23.11.2011 № 711 [Електронний ресурс]: Рішення XXI сесії Криворізької міськради VI скликання від 25.04.12, № 1077 / Криворізька міська рада. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: http://www.kryvyirih.dp.ua/ua/st/pg/81111281312809_s/.
- 3) Іванюта Н.Ю. Економічна теорія управління фірмою : [навч. посіб.] / Н.Ю. Іванюта. – К. : Центр учбової літератури, 2010 – 266 с.
- 4) Іванюта П.В. Управління ресурсами і витратами : [навч. посіб.] / П.В. Іванюта, О.Л. Лугівська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 320 с.
- 5) Шайкан А.В. Облік та аналіз витрат і доходів за центрами відповідальності: автореф. дис. ... к.е.н.: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / А.В. Шайкан. – К., 2002. – 19 с.
- 6) Бухгалтерський управлінський облік: [підручник] / Ф.Ф. Бутинець, Т.В. Давидюк, Н.М. Малюга, Л.В. Чижевська; за ред. проф. Ф.Ф. Бутиця; 2-ге вид., перероб. і доп. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 480 с.
- 7) Войтенко Т. Усе про облік витрат на виробничому підприємстві / Т. Войтенко, Н. Вороная – Харків: Фактор, 2005. – 266 с.
- 8) Трубочкина М. И. Управление затратами предприятия: [уч. пособ.] / М. И. Трубочкина. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 318 с.
- 9) Бачинський В.І. Особливості формування облікової політики на підприємствах гірничо-збагачувального комплексу / В.І. Бачинський, К.І. Кузмінська // Економіка Крима. – 2011. - №1(34). – С. 384-387.
- 10) Чорноморченко Н.В. Проблеми розподілу загальновиробничих витрат при калькулюванні собівартості продукції на гірничо-видобувних підприємствах // Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (23-24.05 2013 р.) «Актуальні проблеми і прогресивні напрямки управління економічним розвитком вітчизняних підприємств» / Редкол. : А.М. Турило, С.В. Волошина, С.Б. Довбня та ін. – Кривий Ріг: KEI КНУ, 2013. – Т. 2, С. 126-128.
- 11) Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.smida.dov.ua>

References

1. State program of economic development revitalization for 2013-2014 years: approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), – no.187, Decree 187-2013-п / Cabinet of Ministers of Ukraine, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/187-2013-%D0%BF>.

2. Strategic Plan of the city of Krivoy Rog development up to 2015 year: approved by the City Council decision of 23.11.2011, no. 711, Decision of XXI session of Kryvyi Rih City Council of the VI convocation on 25.04.12, no.1077 / Kryvyi Rih City Council, available at: http://www.kryvyrih.dp.ua/ua/st/pg/81111281312809_s/.
3. Ivaniuta, N.Yu. (2010), "The economic theory of management of the firm", tutorial, Kyiv, Center of literature, 266 p.
4. Ivaniuta, P.V. and Luhivska, A.L. (2009), "Resource and cost management", tutorial, Kyiv, Center of literature, 320 p.
5. Shaykan, A.V. (2002), "Accounting and analysis of cost-benefit for responsibility centers", Thesis abstract for Cand. Sc. (Economics), 08.06.04 "Accounting, analysis and audit", Kyiv, 19 p.
6. Butynets, F.F., Davydyuk, T.V., Malyuga, N.M. and Czyzewska, L.V. (2002), "Accounting Management", textbook, Zhytomyr, PE "Ruta", 480 p.
7. Voytenko, and Voronaya, T.N. (2005), "All about accounting of costs at manufacturing enterprise", Kharkiv, Factor, 266 p.
8. Trubochkyna, M.I. (2009), "Enterprise costs control", tutorial, Moscow: INFRA-M, 318 p.
9. Bachynskiy, V.I. and Kuzminska, K.I. (2011), "Features of the accounting policies formation on mining and ore-dressing complex", Economy of Crimea, no. 1 (34), pp. 384-387.
10. Chornomorchenko, N.V. (2013), "Problems of distribution of overhead costs for calculating production cost at mining and ore-dressing companies", Materialy III Vseukr. nauk.-prakt. konf. "Aktualni problemy i prohresyvni napriamky upravlinnia ekonomichnym rozvytkom vitchyznianykh pidpriemstv, Kryvyi Rih, KEI KNU, May 23-24, 2013, pp. 126-128.
11. Stock market infrastructure development agency of Ukraine, available at: <http://www.smida.dov.ua>